

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ОПИСУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING DESCRIPTION OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

У статті піднімається одна з актуальних проблем розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку, яка полягає у психолого-педагогічному обґрунтуванні інформаційно-комунікаційних засобів у навчанні дітей опису. На основі уточнення сутності поняття «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ) розглянуто теоретичні засади їх застосування у практиці роботи з дітьми старшого дошкільного віку взагалі та з навчання опису зокрема. Основну увагу приділено обґрунтуванню сучасності, привабливості, доречності, дієвості, наочності різноманітних цифрових інструментів і ресурсів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Сучасні ІКТ дають змогу максимально модернізувати візуалізацію об'єктів опису, сприяють безпосередньому сприйманню явищ та об'єктів навіть у динаміці. Яскравість, естетичність, доступність зображень допомагають краще сприймати, відчувати, розуміти, і в результаті створені описи дітей стають детальнішими, відповідають структурі. Наголошено на необхідності доповнення традиційних засобів навчання дітей опису та розвитку їхньої пізнавальної діяльності інноваційними. Комп'ютер, інтерактивні дошки, планшети та ін. допомагають поліпшити освітній процес і зробити його ефективнішим. Оскільки принцип наочності є ефективним, звернено увагу на питання пошуку сучасних цифрових засобів візуалізації освітньої інформації для навчання дітей різних видів опису як функціонально-сміслового типу висловлювання (натюрморт, портрет, пейзаж, характеристика, інтер'єр). При цьому відбувається засвоєння дітьми науково-лінгвістичного змісту поняття «опис», усвідомлення опису як мовленнєвої дефініції, що сприяє розумінню композиційних та лексично-мовно-синтаксичних особливостей його будови. Зазначено, що цифрові технології доступні дітям старшого дошкільного віку як ігровий контент і про відсутність спеціально розробленого корекційно-розвивального та методичного інструментарію для навчання дітей зв'язного мовлення, у тому числі опису. Інформаційно-комунікаційні технології у навчанні дітей опису забезпечують поєднання наочного навчання зі словом педагога, тому чим більше органів чуття задіяно (звуку, зору, дотику, емоції тощо), тим успішніший досвід навчання.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, розвиток зв'язного мовлення, опис, комп'ютер, діти старшого дошкільного віку.

The article raises one of the urgent problems of speech development of children of older preschool age, which consists in the psychological and pedagogical justification of information and communication tools in teaching children description. Based on the clarification of the essence of the concept of "information and communication technologies" (ICT), the theoretical principles of their application in the practice of working with older preschool children in general and teaching description, in particular, are considered. The main attention is paid to justifying the modernity, attractiveness, relevance, effectiveness, visibility of various digital tools and resources in the educational process of the preschool education institution. Modern ICTs make it possible to maximally modernize the visualization of description objects: they contribute to the direct perception of phenomena and objects even in dynamics. The brightness, aesthetics, accessibility of the images helps to better perceive, feel, and understand, and as a result, the children's descriptions become more detailed and correspond to the structure. It is emphasized the need to supplement the traditional means of teaching children description and the development of their cognitive activity with innovative ones. Computer, interactive whiteboards, tablets, etc. help to improve the educational process and make it more effective. Since the principle of visibility is effective, attention is drawn to the issue of finding modern digital means of visualizing educational information for teaching children various types of description as a functional-semantic type of expression (still life, portrait, landscape, characteristic, interior). At the same time, the children learn the scientific-linguistic content of the concept of "description", the awareness of the description as a speech definition, which will contribute to the understanding of the compositional and lexical-linguistic-syntactic features of its structure. It is noted that digital technologies are available to children of older preschool age as game content and that there is a lack of specially developed corrective and developmental and methodical tools for teaching children coherent speech, including description. Information and communication technologies in teaching children description provide a combination of visual learning with the word of the teacher, because the more senses are involved (sound, sight, touch, emotions, etc.), the more successful the learning experience.

Key words: information and communication technologies, development of coherent speech, description, computer, children of older preschool age.

УДК 159.922.6:373.2.015.3:81-028.31
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.44.12>

Дем'яненко С.Д.

к. пед. н., доцентка кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Порядченко Л.А.

к. пед. н., доцентка кафедри початкової освіти
Київський університет Бориса Грінченка

На сучасному етапі активного входження в життя суспільства цифрових технологій до проблеми розвитку мовлення та навчання

мови дітей старшого дошкільного віку привернуто пильну увагу педагогічної спільноти та широкого кола батьків вихован-

ців. Актуальна затребуваність вирішення завдань розвитку зв'язного мовлення дітей зумовлена інформатизацією сучасного суспільства та низкою причин, серед яких перше місце займає різке зниження темпів мовленнєвого розвитку дитини в ранньому та дошкільному віці, що проявляється в різних аспектах, у тому числі недостатнім рівнем розвитку зв'язного розповідного, описового, пояснювального мовлення. Оскільки сучасні інформаційні технології стають невід'ємною частиною життя суспільства, їхній вплив на дітей потрібно використовувати з оптимальною користю, у тому числі для розвитку зв'язного мовлення. Нове покоління, яке підростає в середовищі розповсюдження інформаційних технологій, за умови правильного психолого-педагогічного впливу на дітей здатне задовольняти всі лінії розвитку дошкільника.

Актуальність і значущість розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку наголошується у «Національній доктрині розвитку освіти», Концепції Нової української школи, Державному стандарті дошкільної освіти в Україні – Базовому компоненті дошкільної освіти (далі – БКДО), де особливо виділено освітню галузь «Мовленнєвий розвиток». БКДО передбачає вирішення таких завдань мовленнєвого розвитку дітей, як «...володіння мовою як засобом спілкування та культури; збагачення активного словника; розвиток зв'язного, граматично правильного, діалогічного та монологічного мовлення; розвиток мовної творчості; розвиток звукової та інтонаційної культури мовлення, фонематичного слуху, грамоти». Також у Базовому компоненті дошкільної освіти, його варіативному складнику, уведено освітню лінію «Комп'ютерна грамота», яка передбачає формування комп'ютерної грамотності дошкільників, де окреслено, що дитина має володіти елементарними прийомами роботи з комп'ютером у процесі виконання ігрових та освітньо-розвивальних програм, створених для дітей дошкільного віку, обізнана з комп'ютером, способами керування ним [1]. Отже, на часі сучасної дошкільної освіти постає дослідження проблеми активного входження інформаційних комунікаційних технологій в освітній процес закладу дошкільної освіти, зокрема навчання дітей опису як виду зв'язного мовлення.

Інформаційно-комунікаційні технології розглядали як сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, поширення, збереження та управління інформацією. Під цими технологіями мають на увазі комп'ю-

тери, мережу Інтернет, радіо- та телепередачі, а також телефонний зв'язок [9].

У психолого-педагогічних джерелах ІКТ розглядають як засіб навчання, методичний прийом, який дає змогу швидше, ефективніше та більш наочно представити матеріал, удосконалити навички самостійної пошуково-пізнавальної діяльності, здійснити контроль та оцінку якості знань дітей [4; 8; 9].

А. Дзюбенко інформаційні комунікаційні технології навчання визначає як сукупність програмних, технічних, комп'ютерних і комунікаційних засобів, а також способів та новаторських методів їх застосування для забезпечення високої ефективності й інформатизації освітнього процесу [4].

Комп'ютер для педагогів стає потужним технічним наочним засобом навчання дітей, що забезпечує успішне формування в них усіх форм мислення, слугує джерелом отримання об'єктивних наукових знань, розвитку мовлення та самостійного розуміння матеріалу. Діти із захопленням сприймають та успішно запам'ятовують усе, що демонструє екран гаджета, тому використання ІКТ для унаочнення освітньої інформації стало реальною тенденцією останніх років та залишається недостатньо вивченим. Також бракує спеціально розроблених методичних рекомендацій із навчання дітей старшого дошкільного віку опису з використання ІКТ та правил убезпечення використання цифрових технологій, попередження перевантаженості та стомлюваності вихованців. Отже, використання ІКТ із розвитку мовлення, зокрема навчання опису дітей старшого дошкільного віку, не знайшло належного відображення в науковій літературі та практиці.

Аналіз досліджень. Наукові дослідження класиків та сучасників (А. Богущ, Л. Виготський, Н. Гавриш, О. Гвоздєв, О. Запорожець, К. Крутій, О. Леонтєв, А. Леушина, М. Лісіна, І. Луценко, Т. Піроженко, С. Рубінштейн, Ф. Сохін, О. Ушакова, Д. Ельконін та ін.) розкривають вікові особливості розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку і підкреслюють унікальність, неповторність, самобутність, сенситивність цього вікового періоду для розвитку мовлення.

У дослідженні зосереджуємося на використанні ІКТ у формуванні вмінь опису дітей старшого дошкільного віку. Опис розглядали як функціонально-смысловий тип мовлення, що є його типізованим різновидом як зразок, модель монологічного повідомлення у вигляді перерахування одночасних або постійних ознак предмета в широкому розумінні і таких, що мають для цього визначену мовну структуру [12]. За допомогою опису можна розкрити особ-

ливості природних явищ, якостей людини, описати дію чи стан. Даний функціонально-смісловий тип мовлення має кілька різновидів, зокрема натюрморт, портрет, пейзаж, характеристика, інтер'єр.

Логічною основою опису є розумові процеси, за яких формується судження. У мові йому відповідає речення як мовна одиниця. Судження в процесі мислення об'єднуються між собою в синхронні логеми – мислительні форми для сприйняття: відображення, вираження стативи різноманітних ознак. Синхронні логеми пов'язані з простором, що виражає порядок розміщення існуючих об'єктів. У зв'язку з такою розумовою діяльністю утворюються ланцюги логічних суджень, які відображають зв'язки одночасного вияву ознак в об'єкті [11].

В описі виділяються характерні ознаки певного предмета, іграшки, явища, події та їх словесне відображення. Висловлювання має бути послідовним, логічним: спочатку розповідаємо про головне, суттєве, а потім поступово додаються другорядні деталі предмета, який описуємо. У загальній і спеціальній літературі розглядаються різноманітні методики навчання дошкільників складання різних видів описів: фактичного, порівняльного, творчого (К. Аніканова, Н. Виноградова, Л. Ворошніна, В. Глухов, А. Зрожевська, А. Зімульдінова, А. Куріцина, І. Марченко та ін.).

Проблематика навчання старших дошкільників опису як функціонального смислового типу мовлення залишається предметом дослідження у дошкільній лінгвометодичці впродовж багатьох поколінь (В. Гербова, А. Зрожевська, С. Ласунова). Варіативні методики навчання описового мовлення дітей дошкільного віку описано багатьма вченими (М. Алексєєва, А. Богуш, А. Бородич, Л. Ворошиніна, Н. Гавриш, Є. Короткова, Г. Ляміна, Є. Тихєєва, О. Ушакова, В. Яшина та ін.).

Незважаючи на невпинні пошуки вчених із навчання дітей різних типів опису, спостерігається нагальна необхідність розроблення та апробації оновлених сучасних засобів та технологій, спрямованих на вирішення завдань розвитку зв'язного мовлення, його виду – опису в закладі дошкільної освіти (далі – ЗДО). Одним із таких сучасних засобів навчання дітей опису вважаємо інформаційно-комунікаційні технології.

Очевидно, що комп'ютер активно входить у наше життя, стаючи необхідним і важливим атрибутом як життєдіяльності дорослих, так і засобом навчання дітей. Використання сучасних комп'ютерів у роботі з дітьми дошкільного віку лише починається. Сьогодні це зумовлено необ-

хідністю значних змін у системі освіти, у тому числі дошкільної. Окремі питання цифрової візуалізації освітнього матеріалу досліджували Д. Безуглий, Л. Білоусова, Н. Житєнєва, В. Кожем'яко, А. Яровий, С. Терещенко, А. Юрченко, О. Семеніхіна, П. Анохіна, Л. Онофрійчук, О. Кашинська, В. Дубовик, Н. Кушнарєва, М. Холоднюк, Ю. Руденко та ін. Можливості застосування ІКТ у процесі навчання дітей дошкільного віку вивчали Л. Босова, Ю. Горвіц, А. Горячев, О. Даценко, О. Зворигіна, С. Іванова, Н. Кириченко, О. Кореганова, Г. Лаврентєєва, Т. Марковська, В. Моторін, С. Новосьолова, Ю. Первін, Т. Поніманська та ін.

Аналіз наукових джерел із питань впливу ІКТ на дітей дошкільного віку дав змогу виділити психологічні закономірності та особливості формування дитячої свідомості: підтримка уваги та зацікавленість дітей гострим сюжетом; підвищення уваги до перегляду коротких сюжетних роликів; можливість залучення дитини до участі в процесі перегляду реклами; захоплення дитини рекламним сюжетом базується на психологічних механізмах; легкість запам'ятовування короткого, цікавого та близького дитині сюжету; можливість формування в дитинстві етичних та моральних норм, цінностей за допомогою цікавого та доступного дитині сюжету [6].

Тепер можливо здійснювати педагогічний супровід навчання дітей опису за допомогою комп'ютера як особливого типу комунікації та наочності, а саме віртуальної комунікації. Комп'ютерні та мобільні додатки, онлайн-заняття та віртуальна реальність стали частиною повсякденного життя не лише дорослих, а й навіть дітей дошкільного віку. Докорінно змінився процес отримання інформації та знань. Усім відомо, що сприйняття будь-якого освітнього матеріалу відбувається краще за використання візуальної інформації. Комп'ютерні технології дають змогу візуалізувати чимало складних для опису речей, а якщо додати ефект їх присутності на екрані перед дітьми, то відразу стає зрозумілим, що ІКТ мають усі шанси випередити за популярністю відомі раніше технології навчання опису. Завдяки розвитку ІКТ та вільного доступу до мережі Інтернет розширюються можливості пізнання світу дітьми та підготовки вихователів до освітньої-мовленнєвої роботи [4, с. 6].

З іншого боку, виникають проблеми, пов'язані з питаннями про допустимі межі застосування комп'ютерних технологій в освітній роботі з дітьми дошкільного віку та відсутністю розробок, зокрема щодо навчання дітей дошкільного віку опису.

Сучасний ринок пропонує велику кількість різноманітних цифрових пристроїв, які педагоги можуть використати в освітньому процесі: монітор комп'ютера, ноутбук, планшет, смартфон, мультимедійний проектор, інтерактивна дошка, інтерактивна панель та ін. [2, с. 11]. Тому за наявності цифрових пристроїв у ЗДО перед вихователями дітей дошкільного віку розкриваються широкі можливості організації як колективної, так і індивідуальної роботи з дітьми з навчання опису.

Інформатизація мовленнєвих занять у ЗДО – процес цілком об'єктивний і неминучий. Використання при цьому цифрових засобів (відеокамер, комп'ютерів, планшетів, цифрових проекторів, мультимедійних дошок, смартфонів та ін.) сприяє формуванню нового інформаційно-освітнього середовища. З'являються сучасні освітні мультимедійні продукти для дошкільників: комп'ютерні ігри, електронні енциклопедії, мультфільми, навчальні відеофільми та програми, освітні сайти та ін. Певною мірою зростає інтерес педагогів і фахівців дошкільної освіти до ІКТ і можливості використання їх у професійній діяльності, зазначає О. Даценко [4].

Засоби масової інформації активно впливають на життя дітей. Вітчизняні та зарубіжні дослідження використання комп'ютера у ЗДО переконливо доводять не лише можливість та доцільність застосування цих технологій, а й особливу роль комп'ютера в навчанні дітей опису. Комп'ютерні технології дають змогу занурити дітей у певну мовленнєву ситуацію з продукування опису, зробити мовленнєво-освітню діяльність безпосередньою, невимушеною, змістовнішою, цікавішою, привабливішою, викликати яскраві емоції. Заняття з використання комп'ютера чи мультимедійних зображень для навчання дітей опису мають низку переваг. Наприклад, подання інформації в ігровій формі на моніторі комп'ютера приваблює дитину. Демонстрування на екрані об'єктів, сюжетів та ін. для опису стає захоплюючим завдяки інтеграції аудіо- та відеозапису і тим самим зацікавлює дитину через безпосереднє сприймання явищ та об'єктів навіть у динаміці. Яскравість, естетичність, доступність зображень допомагають краще сприймати, відчувати, розуміти, і в результаті створені описи дітей – детальніші та точніші. Окрім того, якщо дошкільник правильно вирішує ігрове завдання, то предмети опису (улюблені персонажі казок, мультфільмів, пейзажі, різні предмети, іграшки та ін.) емоційно захоплюють його, підвищуючи впевненість у собі, що важливо для дітей,

особливо з недостатнім рівнем розвитку мовлення та невпевнених у собі, дають змогу вільно вербалізувати побачене. Використання комп'ютерних технологій на заняттях із розвитку мовлення та навчання опису має низку переваг: уявлення дітей про світ розширюються, зростає ініціатива зв'язних висловлювань, словниковий запас поповнюється новою лексикою, розширюється мотивація зв'язних висловлювань. ІКТ також сприяють підвищенню інтересу дітей до навчання, розвитку мовленнєвих умінь та мовленнєвої творчості, зростає якість засвоєння програмового матеріалу.

ІКТ дають змогу зробити заняття з опису привабливими, захоплюючими завдяки дизайну представленої інформації на екрані; сприяють закріпленню знань дітей про суттєві ознаки опису, його структуру; формують уміння вживати лексичні засоби, характерні для опису; збуджують використання різноманітних засобів виразності мовлення; залучають до розв'язання пізнавальних та творчих завдань у ході складання різних типів описів та ін. Використання ІКТ у ході навчання дітей опису дає можливість моделювати, вирішувати різні проблемні ситуації, сприяє розвитку словотворчості. Виконання опису за допомогою зображень екрану підвищує рівень сприймання та розуміння дітьми зображеного, збільшує швидкість передачі інформації та її засвоєння, сприяє розвитку таких процесів, як увага, пам'ять, мислення, уява, розвиває почуття кольору, композиції, бере участь в інтелектуальному, емоційному, естетичному та моральному розвитку дітей.

Візуалізація освітнього процесу дітей дошкільного віку також зумовлена необхідністю врахування їхніх когнітивних характеристик та комплексного підходу до викладу освітнього матеріалу у відповідному форматі для сприйняття, розуміння, засвоєння, запам'ятовування. Відповідно до цього, Л. Козак та Н. Іваненко вважають, що педагоги повинні підтримувати та заохочувати пізнавальні інтереси дітей, використовуючи сучасні цифрові технології [2, с. 44].

На думку більшості дослідників, необхідно гармонійно поєднувати і взаємодоповнювати традиційні та інформаційно-комунікаційні засоби навчання.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, уточнивши сутність інформаційно-комунікаційних технологій у закладі дошкільної освіти, можна стверджувати, що їх використання як ефективного наочного засобу у процесі розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку дає можливість навчання різних видів опису на якісно новому, сучасному рівні. Однак

використання ІКТ в освітньо-мовленнєвому процесі має бути педагогічно обґрунтованим, доцільними та виступати у тісному взаємозв'язку з найкращими традиційними методичними підходами до навчання дітей опису. Окрім того, використання ІКТ у ЗДО має ґрунтуватися на дотриманні чітких гігієнічних вимог, безпечності та ретельно відібраному матеріалі та врахуванні індивідуально-психологічних особливостей особистості дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. *Державний стандарт дошкільної освіти: нова редакція*. URL: //nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/nakaz-33-bazovyy-komponent-doshk-osv.pdf (дата звернення: 07.12.2022).
2. Впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю : тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк ; за заг. ред. Л. А. Шишолік. Рівне : РОІППО, 2015. 85 с.
3. Гудирева О. М. Використання сучасних інформаційних технологій в освітній програмі «Intel © Навчання для майбутнього». *Комп'ютер в школі та сім'ї*. 2006. № 5. С. 2–29.
4. Дзюбенко А. А. Новые информационные технологии в образовании. Москва, 2000. 104 с.
5. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». URL: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16 (дата звернення: 07.12.2022).
6. Мотурнак Є. В. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільному навчальному закладі. *Практика управління дошкільним закладом*. 2012. № 5. С. 30–35.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року» від 27.08.2010 № 1822-р.
8. Семчук С. Медіа-соціалізуючий вплив комп'ютерних технологій на молоде покоління. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2014. Ч. 3. С. 321–329.
9. Фоміних Н. Ю. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційні технології» та їх значущість на сучасному етапі інформатизації освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2009. Вип. 5 (58). С. 396–400.
10. Ласунова С. В. Розвиток описового мовлення старших дошкільників засобами української народної іграшки : дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2000. 189 с.
11. Нечаева О. А. Функционально-смысловые типы речи (описание, повествование, рассуждение). Улан-Удэ, 1974. 214 с.
12. Улухужаев Н. З. Описание как функционально-смысловый тип монологической речи. *Молодой учёный*. 2016. № 26 (130). С. 802–805. URL: https://moluch.ru/archive/130/35997/ (дата звернення: 07.12.2022).